

МІЖНАРОДНЕ ВИЗНАННЯ ПАЛЕСТИНИ: УСПІХИ І ПРОБЛЕМИ (1988-2011 рр.)

У статті розглядається палестинська проблема – одна з найбільш давніх на Близькому Сході. Автором проаналізовано основні етапи визнання Палестинської держави, починаючи з проголошення незалежності в 1988 р. до заявки на вступ до Організації Об'єднаних Націй в 2011 р., виділено проблеми, які заважають остаточно вирішити питання про утворення нової держави на Близькому Сході і прийняття її до ООН.

Ключові слова: міжнародне визнання, арабо-ізраїльський конфлікт, мирний процес, Палестинська Національна Автономія, Декларація незалежності, резолюція, Близький Схід, Рада Безпеки ООН, суверенітет.

В статье рассматривается палестинская проблема – одна из наиболее давних на Ближнем Востоке. Автором проанализированы основные этапы признания Палестинского государства, начиная с провозглашения независимости в 1988 году до заявки на вступление в Организацию Объединенных Наций в 2011 году, выделены проблемы, препятствующие решению вопроса об образовании нового государства и принятия его в ООН.

Ключевые слова: международное признание, арабо-израильский конфликт, мирный процесс, Палестинская национальная автономия, Декларация независимости, Ближний Восток, Совет Безопасности ООН, суверенитет.

In article the Palestinian problem – one of the oldest in the Near East is considered. The author analyses the basic stages of a recognition of the Palestinian state, since declaration of independence in 1988 up to the application for the introduction into the United Nations Organization in 2011, the problems interfering the decision of a question on formation of the new state and his acceptance in the United Nations are allocated.

Key words: the international recognition, the Arab-Israeli conflict, peace process, the Palestinian national autonomy, the Declaration of independence, the Near East, Security Council of the United Nations, the sovereignty.

У 80-х рр. ХХ ст. палестинська проблема залишалася однією з найбільш гострих на Близькому Сході. До цього Організація визволення Палестини вже була визнана єдиним законним представником палестинського народу в ООН. Її боротьба набула найбільш гострої форми – збройного повстання (інтифади). Саме під час першої інтифади (1987-1991 рр.) було проголошено незалежність Палестини. І незважаючи на те, що нова Палестинська держава навіть не мала чітких кордонів, її незалежність визнали багато країн. Інтифада дала реальний поштовх для початку палестино-ізраїльських переговорів, які в майбутньому повинні створити справжню незалежну державу на Близькому Сході.

Палестинська проблема привернула увагу багатьох істориків і політологів. Цим питанням займалися радянські дослідники: Є. Дмитрієв, В. Кисельов, В. Ладейкін, Р. Давидов Є. Примаков, І. Блищенко; сучасні російські вчені М. Беленька, В. Кисельов, М. Ходинська-Голенищева, А. Корольов, Г. Мирський, Є. Сатановський; українські історики: Ю. Кочубей, Ю. Скороход, Б. Парахомський, О. Волович, Є. Коппель, О. Пархомчук, О. Веселовський, І. Литвин, В. Швед

та ін. На сьогодні з усіх країн СНД саме Росія має найкращих фахівців з палестинської проблеми. Причиною цього є те, що в Росії створено науково-дослідні установи, які займаються близькосхідною тематикою: Інститут вивчення Ізраїлю та Близького Сходу, Інститут сходознавства та інші центри наукових досліджень.

Автор цієї статті ставить своєю метою дослідити причини і наслідки звернення палестинської делегації до РБ ООН щодо повноправного членства в Організації Об'єднаних Націй.

Перший етап міжнародного визнання незалежної палестинської держави тісно пов'язаний з першою інтифадою. Наприкінці 80-х років ХХ ст. ситуація на Близькому сході була досить складною для Організації визволення Палестини. Озброєні сили ОВП були витіснені з Палестини, Лівану і Йорданії. Усвідомивши, що на арабський світ, СРСР, чи на ООН розраховувати не доводиться, Арафат ухвалив єдино вірне рішення: він зробив ставку на народне повстання, що стихійно почалося, на окупованих палестинських землях [1].

9 грудня 1987 р. палестинці, які вийшли на вулицю із звичайним протестом з якогось незначного приводу, не розійшлися, як це завжди бувало, коли ізраїльські солдати відкрили вогонь гумовими кулями, а стали у відповідь кидати каміння. З цієї миті на окупованих територіях спалахнули демонстрації і сутички з ізраїльською армією. Незабаром був створений координаційний комітет, що закликав населення до страйків, бойкоту ізраїльських товарів і опору представникам влади.

Арафат не був ініціатором інтифади, але швидко оцінив її значення і вирішив скористатися нею. Це було повстання особливого роду, без вживання вогнепальної зброї. Ізраїль завжди стверджував, що боротьбу проти статус-кво, яке існує на окупованих територіях, веде лише купка арафатівських фанатиків-терористів, а основна маса населення примирилася з своїм становищем. Інтифада показала всьому світу, що це не так, що значна частина палестинців готова виступати проти окупації.

Ізраїльська влада вирішила застосувати зброю. 3 грудня 1987 р. до лютого 1991 р. було убито 787 палестинців. Число поранених за першу тисячу днів інтифади (до вересня 1990 р.) склало 13100 арабів Палестини, поранених ізраїльських солдатів – 2500, ізраїльських цивільних – 11006.

12 листопада 1988 р. в Алжирі відкрилася надзвичайна сесія Палестинської національної наради. 15 листопада було прийнято два підсумкові документи – Декларацію незалежності і Політичну декларацію. Першими визнали проголошену незалежною палестинську державу дев'ять арабських країн і Туреччина. Упродовж двох днів її визнали приблизно 30 країн. В еволюції палестинської проблеми і діяльності палестинського руху опору починається новий етап. В Декларації незалежності коротко викладається історія палестинської проблеми і проголошується створення Палестинської держави із столицею в Єрусалимі [2].

Питання про проголошення такої держави ставилося палестинцями давно, але вони ніколи не досягали єдності по центральній проблемі: чи буде це тільки арабська держава на території всієї Палестини або ж одна з двох держав разом з єврейською. Одразу ж після утворення Ізраїлю арабський світ був одноставний: єврейська держава незаконна. Точки зору розходилися лише з питання про те, кому з євреїв можна буде дозволено залишитися в майбутній арабській Палестині; більшість вважала, що тільки тим, хто жив тут до 1948 р., інші мали йти геть. У Палестинській національній хартії, прийнятій в Каїрі в 1968 р., йшлося: «Палестина в тих межах, в яких вона існувала під час дії Британського мандата, є неподільною територіальною одиницею... Поділ Палестини в 1947 р. і утворення держави Ізраїль є абсолютно незаконними... Ті євреї, які були постійними резидентами Палестини до початку сіоністської агресії, вважатимуться палестинцями» [3].

Але час зробив свою справу, і в Декларації незалежності, прийнятій в 1988 р., з'явилося інше формулювання: «Незважаючи на допущену щодо арабського народу Палестини несправедливість, яка

призвела до його розсіяння і позбавила права на самовизначення, що з'явилося результатом прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН в 1947 р. резолюції 181, що розділила Палестину на дві держави – арабську і єврейську – все ж таки ця резолюція містить такі умови міжнародної легітимності, які забезпечують право арабського народу Палестини на суверенітет і національну незалежність» [4].

Вперше було визначено кордони палестинської держави – це кордони червня 1967 р. Тим самим ОВП відмовилися від колишніх претензій на усю територію Палестини, а також від кордонів, які були визначені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 181 від 29 листопада 1947 р.

Також було прийнято резолюції РБ ООН №№ 242 і 338 – ОВП визнавала існування держави Ізраїль, а також гарантії РБ ООН щодо безпечного існування усіх держав регіону, рішуче засудила тероризм у всіх його проявах.

У політичній заяві 19-й сесії Палестинської національної наради, прийнятій на тій же надзвичайній сесії в листопаді 1988 р., підтверджується необхідність «виводу Ізраїлю зі всіх палестинських і арабських територій, які він окупував в 1967 р., включаючи арабський Єрусалим» [5]. Усе це давало ОВП підставу вважати, що зроблено вирішальний крок на шляху до визнання міжнародним співтовариством ідеї створення арабської держави в Палестині поруч з єврейською державою [6]. До кінця 1988 року близько вісімдесяти країн визнали незалежність Держави Палестина, в т. ч. Радянський Союз, Чехословаччина і НДР.

З 90-х років ХХ ст. починається наступний етап визнання палестинської держави. Генеральна Асамблея ООН, всі постійні члени Ради Безпеки – СРСР, США, Великобританія, Франція, Китай – висловилися за скликання міжнародної конференції з Близького Сходу. Позитивно діяло у цьому напрямку і Європейське співтовариство. Усі арабські країни також не бачили іншої альтернативи для початку процесу врегулювання. І невдовзі така мирна конференція була скликана в Мадриді, а її головним ініціатором стали Сполучені Штати Америки.

У результаті складних переговорів 3 вересня 1993 р. Ізраїль і Організація визволення Палестини підписали угоду про обопільне визнання, а 8 вересня – про принципи утворення тимчасового палестинського самоуправління в секторі Газа і в місті Єрихон. 9 вересня 1993 р. глава ОВП підписав лист про визнання держави Ізраїль, в якому містилися наступні положення: визнання ОВП права держави Ізраїль на існування в умовах миру і безпеки; визнання ОВП резолюцій № 242 і № 338 РБ ООН; відмова ОВП від застосування терору та інших насильницьких дій; – припинення тих діючих статей Національної Хартії, що відмовляють Ізраїлю в праві існування чи не відповідають даним у листі зобов'язанням [7].

Повідомлення про визнання ОВП Ізраїлю було вручено 10 вересня 1993 р. І. Рабіну. В той же день ізраїльський прем'єр-міністр зробив відповідний крок щодо ОВП.

У результаті прямих переговорів між Ізраїлем і ОВП, які проходили таємно в Осло, 13 вересня 1993 р.

сторони підписали у Вашингтоні домовленість, відому як «Декларація про принципи». Вона проголошувала побудову палестинської автономії спочатку в Газі і Ель-Аріхе з обмеженими правами і не передбачала демонтажу вже існуючих єврейських поселень на Західному березі і в секторі Газа. Цей документ не забороняв ізраїльтянам здійснювати на окупованих територіях відповідні «заходи безпеки» [8].

«Декларація про принципи» ще не створювала незалежну Палестинську державу, це була лише домовленість про визнання Ізраїлем автономної території на Західному березі Йордану і в Газі, але це не означало, що палестинське управління буде обмежене тільки цими районами. В статі 4 йде мова: «Дві сторони розглядають Західний берег і сектор Газа як єдине територіальне ціле. Його єдність і безпека повинні бути збережені протягом усього перехідного періоду». Стаття 5 наголошує: «Обидві сторони згодні з тим, що домовленості перехідного періоду не можуть бути змінені чи відмінні внаслідок переговорів про остаточний статус». Стаття 7 наголошує, що повинні бути побудовані владні структури, які займалися би енергопостачанням, навколишнім середовищем, експортом, земельними угіддями і водними ресурсами [9].

28 вересня 1995 р. Ізраїль і ОВП підписали Тимчасову угоду, яка передбачила вивід ізраїльських військ із шести міст Західного берега, проведення там виборів палестинської адміністрації і формування палестинських міліцейських загонів [10]. По суті, це означало створення палестинської держави – Палестинської Національної Автономії (ПНА).

У 1995 році палестинську державність визнали вже 98 країн, у тому числі майже всі незалежні пострадянські республіки [11].

Палестинське питання на початку XXI ст. залишається одним із найгостріших у міжнародних відносинах. За останнє десятиліття висунуто не один план його врегулювання, але жоден із них так і не був втілений в життя. Ситуація в регіоні все більш ускладнювалася. Лідери Ізраїлю і Палестинської автономії не можуть дійти згоди, все це дуже ускладнило можливість вирішення цього питання. Жодних результатів не дало й залучення для врегулювання близькосхідної проблеми нових акторів. Не поліпшилась ситуація навколо палестинської проблеми і після зміни керівництва країн. ОВП втратила свого незмінного лідера Я. Арафата, який помер у 2004 році, а Ізраїль – свого прем'єра А. Шарона [12].

Всі сподівання на те, що зі зміною політичного керівництва відкриються нові можливості для мирного врегулювання, не справдилися. Новий керівник Палестинської національної автономії М. Аббас не зміг налагодити стосунки з керівництвом Ізраїлю. Ситуація навколо палестинської проблеми на сучасному етапі зайшла в глухий кут. Однією із головних причин цього були вибори в Палестинській національній автономії, які відбулися у 2006 році, де перемогу здобув рух ХАМАС [13].

У 2005-2011 рр. незалежність Палестини визнали Парагвай, Чорногорія, Коста-Ріка, Кот-д'Івуар, Бразилія,

Аргентина, Болівія, Еквадор, Чилі, Гвіана. Латиноамериканські країни оголосили про визнання Палестини «вільною і незалежною державою в кордонах 1967 року».

15 грудня 2011 р., в ході візиту в Осло прем'єр-міністра ПНА Салама Файада, Норвегія підняла рівень палестинського дипломатичного представництва до посольства. Мова йде про перше в Західній Європі – але, очевидно, не останнє – фактичне визнання Палестинської держави. У грудні керівництво ПНА офіційно звернулося до Франції, Великобританії, Швеції та Данії з проханням визнати палестинську державу в межах 1967 року [14].

Махмуд Аббас розраховує і на прийняття резолюції про визнання незалежності Палестини Радою Безпеки ООН; у разі ж, якщо в Раді Безпеки хтось з постійних членів (США або Великобританія, перш за все) накладе на цю резолюцію вето, керівництво ПНА розраховує звернутися з цим питанням до Генеральної Асамблеї ООН. При цьому М. Аббас говорить, що «упевнений в успіху такого кроку», який він і зробив 23 вересня 2011 року, надіславши листа до Генеральної Асамблеї і Ради Безпеки ООН [15].

Можливі наслідки можуть бути наступні: за даними, приблизно 15-20 % з півтора мільйона палестинських арабів працездатного віку живуть за рахунок Палестинської національної адміністрації. Заробітну плату отримують 155 тис. осіб на Західному березі і в секторі Газа, і 75 тис. осіб – щомісячну допомогу. Приблизно дві третини цих виплат і понад половину загальних бюджетних витрат ПНА покриваються за рахунок ізраїльських траншів, включаючи переказ податкових та митних зборів. Більша частина решти бюджетних потреб забезпечується за рахунок американської, європейської та іншої закордонної допомоги. Одержання надалі цих коштів опинилося під загрозою.

Набагато більш проблематичним для лідерів ПНА буде виникнення більш довгострокового конфлікту з США, які залишаються, незважаючи на невдачі, що спіткали реалізацію нинішньої близькосхідної політики Вашингтона, провідним фактором на Близькому Сході [16].

Від проголошення незалежності Палестинської держави пройшло понад 20 років, але реально так і не було створено повноцінну незалежну державу. Хоча Палестину визнали незалежною більше 100 країн світу, але серед них немає провідних країн світу. І це є основною проблемою. Упродовж 90-х рр., коли відбувалися найбільш вдалі переговори передбачалося, що на початку XXI ст. буде створена нова незалежна держава на Близькому Сході. Але численні проблеми (територіальні, фінансові, статус Єрусалима та ін.) зупинили державотворчий процес. Крім того, нестабільна ситуація в самій ПНА і в регіоні ускладнюють сам процес близькосхідного врегулювання. І останні події пов'язані із заявкою на вступ до ООН можуть мати як позитивний, так і негативний аспект.

Зараз багато країн і організацій докладають чимало зусиль, щоб вирішити цю проблему. Найбільш активно тут виступають США. Не менш важливу роль

грають також ЄС, ООН, НАТО, Росія та інші. Цими учасниками був висунутий план мирного врегулювання палестинської проблеми, який отримав назву «Дорожня карта «але, незважаючи на всі сподівання, він так і не був реалізований, жодна із сторін не виявила бажання іти на компроміс і вести подальші переговори для реалізації цього плану.

Це ж саме стосується й інших ініціатив і пропозицій, які було висунуто останнім часом, бо вони не враховують інтересів однієї із сторін. Таким прикладом може бути саудівська ініціатива 2002 року, яка розглядалася лише як основа для майбутніх переговорів.

Зараз і араби, і ізраїльтяни знаходяться у такій ситуації, коли жоден із учасників конфлікту не має можливості виконати усі вимоги іншої сторони, і в цей же час не має необхідної сили для нав'язування

своїх вимог. Усі спроби підштовхнути переговорний процес до розгляду ключових і разом з тим найбільш складних питань палестино-ізраїльського врегулювання: територіальне розмежування, вирішення проблем біженців, доля Єрусалима, а також розподіл влади над святими місцями, так і не дали ніяких результатів.

Саме по собі палестинське питання є досить складним, воно включає в себе багато різних проблем. Можна виділити такі, які необхідно вирішити: територіальне питання, гарантування внутрішньої безпеки і стабільності, економічна і фінансова сфери, проблема біженців, питання оборони і міжнародних відносин і проблема Єрусалима. Є все необхідне для досягнення компромісів на основі створення спільних зон відповідальності обох сторін у вказаних вище сферах палестино-ізраїльської взаємодії – територіальні, безпеки і економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блищенко И. П. Ближний Восток и международное право / И. П. Блищенко. – М. : Наука, 1992. – С. 95.
2. Никитин А. Международные конфликты и их урегулирование / А. Никитин // Мировая экономика и международные отношения. – 2006. – № 2. – С. 16.
3. Звягельская И. Д. «Конфликтная политика» США на Ближнем и Среднем Востоке / И. Д. Звягельская. – М. : Наука, 1990. – С. 154
4. Олимпиев А. Ю. Ближний и Средний Восток / А. Ю. Олимпиев. – М. : Международные отношения, 2004. – С. 86.
5. Мирский Г. Израиль и палестинцы: самый длительный конфликт / Г. Мирский // Мировая экономика и международные отношения. – 2001 – № 3. – С. 96.
6. Маликов Б. Совет сотрудничества арабских государств Персидского залива / Б. Маликов. – М. : Международные отношения, 1994. – С. 97.
7. Бельская М. Арафат лидер и его наследие // Азия и Африка сегодня / М. Бельская. – 2001. – № 3. – С. 20.
8. Мирский Г. Ближний Восток и политика США / Г. Мирский // США Экономика. Политика. Идеология. – 1998. – № 3. – С. 31.
9. Мирский Г. Израиль и палестинцы: самый длительный конфликт. – С. 97.
10. Киселев В. И. Перспективы урегулирования палестино-израильского конфликта / В. И. Киселев // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 3. – С. 18.
11. Бакланов А. Ближневосточный мирный процесс: как восстановить динамику? / А. Бакланов // Азия и Африка сегодня. – 2006 – № 6. – С. 43.
12. Королев А. Стратегия Израиля на палестинском направлении / А. Королев // Азия и Африка сегодня. – 2008 – № 3. – С. 26.
13. Королев А. «Конфликт низкой интенсивности» / А. Королев // Азия и Африка сегодня. – 2009 – № 3. – С. 18.
14. Эпштейн А. Д. Государственность фактическая и декларативная: о новой волне признания палестинского суверенитета [Электронный ресурс] / А. Д. Эпштейн // Институт изучения Израиля и Ближнего Востока. – 2011. – 18 янв. – Режим доступа : <http://www.iimes.ru/rus/stat/2011/18-01-11b.htm>.
15. Ханин В. Обращение ПНА в ООН: возможные издержки и перспективы / В. Ханин // Институт изучения Израиля и Ближнего Востока. – 2011. – 17 вер. <http://www.iimes.ru/rus/stat/2011/17-09-11.htm>.
16. Офіційний сайт ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/Docs/journal/asp/ws.asp?m=A/66/371>.

Рецензенти: Шевчук О. В., д.політ.н., проф.;
Шкляж Й. М. д.і.н., проф.

© Чернишов І. В., 2012

Дата надходження статті до редколегії 17.09.2012 р.

ЧЕРНИШОВ Ігор Вікторович (1987 р. н.). У 2010 р. закінчив Чорноморський державний університет ім. Петра Могили за спеціальністю «Міжнародні відносини». Аспірант кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики ЧДУ ім. Петра Могили.

Кола наукових інтересів: Близький Схід у міжнародних відносинах.